

О.О.САС,
кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Роль соціального педагога у формуванні життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку

В статті розкривається зміст діяльності соціального педагога та її вплив на формування життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку; подається аналіз наукових досліджень та нормативних документів.

Ключові слова: соціальний педагог, життєва компетентність, діти 6–7-річного віку.

Постановка проблеми у загальному вигляді ... Пунктом 1 статі 4 Закону України „Про дошкільну освіту” (від 11.07.2001 р.) визначено, що дошкільна освіта є обов’язковою первинною складовою частиною безперервної освіти в Україні. У цьому ж документі зазначено, що кожна дитина повинна здобути дошкільну освіту [4, с.5], зміст якої визначається Базовим компонентом, в якому передбачено формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини. Реалізація цієї вимоги, як зазначено у законі, може здійснюватися у дошкільних навчальних закладах різних типів, безпосередньо у сім’ї (до досягнення дитиною п’ятирічного віку) та з допомогою фізичних осіб з високими моральними якостями, які мають відповідну вищу педагогічну освіту, ліцензію на право надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти та фізичний стан здоров’я яких дозволяє виконувати обов’язки педагога.

Оскільки Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. [7], Базовий компонент дошкільної освіти [2] та Закон України „Про дошкільну освіту” [4] визначили пріоритет особистісної орієнтації в освіті, то проблема розвитку дитини як суб’єкта власного життя набула особливого значення. Це ще раз підкреслює необхідність формування її життєвої компетентності.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема життєвої компетентності розглядається у різних аспектах: педагогічному (І.Г.Єрмаков, О.Л.Кононко, Дж.Равен); соціально-психологічному (К.А.Абульханова-Славська, Л.О.Петровська, Л.В.Сохань, В.Т.Циба) та соціологічному (П. Л. Бергер, О.Г.Злобіна, Т.Лукман, В.О.Тихонович, А.Шюц).

Формулювання цілей статті ... Мета статті – розкрити зміст діяльності соціального педагога та її вплив на формування життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку.

Виклад основного матеріалу... Відомо, що від народження у кожної дитини є можливість стати особистістю, навчитися свідомо й відповідально ставитися до життя, реалізувати свій біологічний, психологічний та соціальний потенціал, розвинути своє „Я” не лише з допомогою дорослих, а й завдяки власним зусиллям. У своєму біологічному житті дитина існує за природною програмою, в соціальному – за нормами життя соціуму. Щоб стати особистістю, їй належить самостійно докласти зусиль для власного зростання, розвитку своєї самості.

Формування життєвої компетентності дитини 6–7-річного віку відбувається в умовах дошкільних навчальних закладів. Вивчаючи проблему впливу дошкільного навчального закладу на формування життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку, ми спиралися на дослідження Н.І.Білоцерковець, М.О.Симонової, О.А.Тихомирової, М.А.Федорової, О.В.Чепки, Н.І.Черепані та ін.

Н.І.Білоцерковець [3], М.А.Федорова [8] стверджують, що розвивальне середовище дошкільного закладу включає дитину у різні види діяльності: предметну, навчальну, ігрову, комунікативну, які характеризуються різноплановими взаєминами їх учасників та умовами перебігу. Крім того, дослідниці наголошують, що дошкільний заклад покликаний забезпечити соціально-практичний контакт дитини з важливими для її розвитку сферами життя та накопичення нею соціального досвіду.

О.Л.Кононко [5, с.4] з цього приводу зазначає, що у дитячому садку дитина стикається з новими для себе умовами та правилами співжиття. Це твердження підкреслює важливий вплив дошкільного закладу на процес формування життєвої компетентності дитини. На нашу думку, саме в дошкільному навчальному закладі дитина набуває умінь налагоджувати стосунки з ровесниками та чужими дорослими, оволодіває нормами поведінки в групі. Безперечно, середовище дошкільного закладу, на відміну від сім’ї, передбачає включення дитини в такі умови життя, де вона стикається з різними вимогами, правилами, поглядами ровесників та дорослих, що в майбутньому допоможе їй встановлювати контакт в нових соціальних групах і що є важливою запорукою формування її життєвої компетентності.

Важливу роль у формуванні життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку відіграє соціальний педагог, котрий покликаний організувати взаємодію освітніх установ, сім’ї, громадськості з метою створення в соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей, їх всебічного розвитку.

Довгий час підготовка соціальних педагогів не виділялася в окремий напрям. Офіційне введення інституції соціальних педагогів та соціальних працівників відбулося в Україні у квітні-березні 1991 року. Професія „соціальний педагог” в Україні була введена до кваліфікаційного переліку

спеціальностей у 2002 р. Це було обумовлено зміною соціально-економічних умов, які поряд із позитивними явищами в державі спричинили і цілу низку негативних. Потрібні були фахівці, які за своїм професійним призначенням здатні зосереджувати зусилля на залученні дітей до засвоєння вироблених людством цінностей, попередженні відхилень у поведінці, особливо тих, хто перебуває у несприятливих умовах виховання, характеризується негативною поведінкою, а також тих, хто став на шлях асоціальної і протиправної поведінки, забезпечуючи таким чином науково обґрунтовані і своєчасно вжиті заходи, спрямовані на запобігання виникненню життєвих колізій в окремих індивідів і в групах ризику; збереження, підтримки та захист нормального життя та здоров'я дітей, своєчасну превенцію різного роду відхилень – соціальних, моральних, педагогічних. Такими фахівцями стали соціальні педагоги, головною метою діяльності яких є створення умов для саморозвитку, самоствердження особистості, підтримки й стимулювання її до активної життєдіяльності.

Об'єктами професійної діяльності соціального педагога, насамперед, є освітні заклади, зокрема, дошкільні навчальні заклади, установи для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки дорослих, будинки для дітей-інвалідів, а також групи подовженого дня загальноосвітньої школи; позашкільні установи, соціальні служби тощо [1].

Соціальний педагог зосереджує свою професійну діяльність на виявленні і подолання негативних явищ у роботі з конкретною особистістю, своєчасну превентивну профілактику різного роду відхилень – моральних, фізичних, психічних, соціальних. Крім того, соціальні педагоги підпадають під ту категорію фізичних осіб, які згідно Закону України „Про дошкільну освіту” мають право надавати освітні послуги у сфері дошкільної освіти, стаття 4, пункт 1 [4]. Таким чином, можна стверджувати, що соціальний педагог відіграє важливу роль у формуванні життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку, як у дошкільному закладі, виконуючи відповідну роботу, так і поза його межами, працюючи з відповідними категоріями сімей.

Соціальний педагог у дошкільному навчальному закладі – новий тип педагога, який допомагає вихованцю зрозуміти навколишній світ, піклується про формування моральних, загальнолюдських цінностей, аналізує процес формування особистості, як соціальний процес, процес розвитку її нахилів та здібностей. Діяльність соціального педагога дошкільного навчального закладу може здійснюватись за такими напрямками:

- здійснення соціально-педагогічного патронату дітей мікрорайону, які не відвідують дошкільний навчальний заклад;
- педагогізація соціально-культурного середовища мікрорайону;
- забезпечення педагогічного всеобучу батьків та інших членів родини (дідухів та бабусь), опікунів, прийомних батьків, усіх, хто причетний до виховання дітей;
- організація змістовного дозвілля дошкільнят в ДНЗ та мікрорайоні;
- допомога родині у вихованні дітей відповідно до запитів батьків та особливостей виховання в конкретній родині;
- робота з попередження насильства в сім'ї над дітьми та робота з дітьми, які зазнали насильства;
- супровід процесу адаптації дитини та батьків до дошкільного навчального закладу;
- робота з дітьми з особливими потребами та їхніми батьками, створення сприятливого навчально-розвивального інклюзивного середовища;
- формування життєвої компетентності дітей;
- визначення психологічної готовності дітей до навчання в школі;
- посередницька роль у взаєминах дитини, родини з освітніми, соціокультурними закладами мікрорайону.

Д.Б.Ельконін зазначає, що відповідальність періоду дошкільного дитинства перед наступним шкільним етапом розвитку полягає в тому, що впродовж нього відбувається інтенсивна орієнтація дитини в соціальних відносинах між людьми, трудових функціях людей та суспільних мотивах, у їх діяльності. Тому істотного значення у роботі з дітьми шостого та сьомого років життя починає набувати їх компетентність, яка формується в процесі взаємин з батьками, вихователями, співжиття з іншими дітьми.

Соціальний педагог свою педагогічну діяльність повинен здійснювати так, щоб орієнтувати зростаючу особистість не стільки на підготовку до майбутнього функціонування в ролі учня школи, скільки на сьогоднішнє й завтрашнє повноцінне проживання свого особистісного буття: реалізацію потенціалу; знаходження злагоди з довкіллям і з самим собою; визначення свого місця у суперечливому й плинному світі; ціннісне ставлення до природного, предметного, людського оточення і власного „Я”.

Особистісне буття дитини розглядається як важлива передумова її повноцінної самореалізації, запорука її продуктивного життя, чинник позитивного самопочуття. Відповідно до цієї позиції провідною категорією виступає особистісний інтеграл, який уособлює систему ціннісних ставлень

дошкільника до світу та самого себе; характеризує життєву компетентність як здатність дитини відповідати вимогам життя та власним сутнісним силам; centruє увагу на базових моральних якостях.

Важливою складовою діяльності соціального педагога є врахування особливостей поведінки дитини цього віку в процесі їх взаємодії з оточенням.

У психологічних дослідженнях доведено, що віковий період 6–7-років є перехідним етапом від дошкільця до початкового навчання. Вся база знань, умінь та навичок, які дитина засвоїла, досвід якого вона набула в дошкільному віці, індивідуальні задатки та особливості, що становлять основу її особистості, є вихідною точкою при визначенні особливостей розвитку дітей 6–7-річного віку.

С.Є.Кулачківська та Л.Г.Подольак у статті „Навіщо дошкільняті перехідний вік” [6, с.6] відмічають, що психологічна криза, яку діти переживають у 6–7 років – це закономірне явище, яке свідчить про їх готовність „увійти” в нову соціальну ситуацію розвитку. Авторки зазначають, що в цей період новоутворення виникають у емоційній сфері – відбувається інтелектуалізація переживань (свідома орієнтація у власних емоціях і переживаннях); узагальнюються і набувають стійкості афективні переживання (стосунки дитини з оточенням стають вибірковими); виникає емоційна уява (дитина емоційно передбачає наслідки своїх і чужих вчинків), розвивається емоційна децентрація (відчуття емоційного стану іншої людини). За їхніми словами, на перехідному етапі розвитку емоції дитини стають „розумними”, передбачуваними, дитина оволодіває емоційними оцінними еталонами, які відповідають соціальним нормам.

Беручи до уваги аналіз наукової літератури про особливості розвитку особистості дітей 6–7-річного віку, слід зазначити, що на цьому віковому відрізку у них формується стійка структура мотивів, з’являється новий (опосередкований) тип мотивації як основа довільної поведінки; зароджуються нові соціальні потреби (потреба в повазі і визнанні дорослими, потреба у визнанні однолітками; потреба діяти у відповідності зі встановленими правилами та етичними нормами); здійснюється засвоєння певної системи соціальних цінностей, моральних норм і правил поведінки в суспільстві; на сьомому році життя дитина починає усвідомлювати своє місце серед інших, поступово у неї формується внутрішня соціальна позиція; відбувається усвідомлення розбіжності між тим, яку позицію дитина займає серед інших людей, і тим, які її реальні можливості й бажання; крім того, увага дітей 6-річного віку швидко виснажується, дитина легко відволікається на більш привабливий вид діяльності; вона усвідомлює ставлення до себе оточення і своє ставлення до нього та до самої себе, свій індивідуальний досвід, результати власної діяльності; для 7-річних дітей характерні також і своєрідні негативні риси – манірність, кривляння та інші, на перший погляд, невмотивовані дії.

Висновки... Залучення соціальних педагогів до вирішення проблеми формування життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку є досить актуальним питанням на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти.

Перспективи подальших розвідок... Дана проблема є багатоаспектною. Подальшої розробки потребують зміст, форми та методи формування життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку, створення навчально-методичних посібників для соціальних педагогів, які працюють в дошкільному навчальному закладі тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / [А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола ; заг. ред. А. Й. Капської]. – К. : ТОВ ВКП „Аспект”, 2002. – 164 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 6–9.
3. Белоцерковец Н. И. Формирование социальной компетентности детей 3-7 лет в условиях открытого дошкольного образовательного учреждения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Белоцерковец Наталья Ивановна. – Карачаевск, 2002. – 229 с.
4. Закон України „Про дошкільну освіту” // Орієнтир. – 2001. – № 31. – С. 1–8.
5. Кононко О. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини / Олена Кононко // Дошкільне виховання. – 1999. – № 5. – С. 3–6.
6. Кулачківська С. Навіщо дошкільняті перехідний вік / Світлана Кулачківська, Людмила Подольак // Дошкільне виховання. – 2001. – № 5. – С. 6–7.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 16 с.
8. Федорова М. А. Виховання культури поведінки у дітей 6-7-го років життя (в умовах навчально-виховного комплексу „школа – дитячий садок”) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Федорова Марія Анатоліївна. – Житомир, 2005. – 200 с.

Анотація

Е.А.Сас

Роль соціального педагога в формуванні життєвої компетентності дітей 6–7-літнього віку

В статті розкривається зміст діяльності соціального педагога і її вплив на формування життєвої компетентності дітей 6–7-літнього віку; подається аналіз наукових досліджень і нормативних документів.

Ключові слова: соціальний педагог, життєва компетентність, діти 6–7-літнього віку.

Summary

O.O.Sas

Role of Social Teacher in Forming of Vital Competence of Children of 6–7 Years of Age

The content of activity of social teacher and its influence onto the forming of vital competence of children of 6–7 years of age has been revealed in the article; the analysis of scientific researches and normative documents has been given.

Key words: social teacher, vital competence, children of 6–7 years of age.

Дата надходження статті: „28” лютого 2012 р.

УДК 378:37.02:377.112.4:356.13(477)

О.А.СИНЧИШИНА,
кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Сутність і зміст дидактичної культури викладача вищого навчального закладу

У статті представлено обґрунтування сутності та змісту дидактичної культури викладача вищого навчального закладу.

Ключові слова: дидактична культура, стилі та методи, навчання та виховання, освітній процес, педагогічна культура.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Вимоги до викладача вищого навчального закладу (ВНЗ), його стилю та методів роботи в умовах реформування освіти України постійно зростають. Це зумовлено певними обставинами.

По-перше, питання навчання і виховання дітей вчитель-викладач повинен вирішувати в умовах демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу, гуманітаризації освіти, поширення атмосфери індивідуалізації навчання, тобто потрібні нові підходи до зазначеного процесу, більш повне врахування запитів і побажань тих, хто навчається, тісний емоційний контакт з ними, що базується на відвертості та взаємній довірі.

По-друге, у зв'язку з переходом до індивідуального навчання навчально-виховний процес ускладнюється, ускладнюється і навчальна робота викладача, збільшується її обсяг. Викладач повинен не тільки передати певну суму знань слухачам, але й уміти організувати їхню самостійну роботу з урахуванням здібностей і рівня підготовки кожного.

По-третє, під час реформування освітнього процесу здійснюється перехід до навчання на якісно новій навчальній матеріально-технічній базі з використанням електронно-обчислювальних машин, тренажерних комплексів, навчального телебачення тощо. А це висуває нові вимоги до методичної майстерності викладача, його навичок у використанні новітніх елементів технічних засобів навчання.

По-четверте, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 09.08.01 № 978 „Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах” та Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 03.07.03 № 7/1-18 „Про стан забезпеченості навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах педагогічними та науково-педагогічними кадрами” вимоги до випускників вищих навчальних закладів усе більше зростають. Це, у свою чергу, висуває підвищені вимоги до педагогічної культури науково-педагогічного складу ВНЗ в цілому та до дидактичної культури зокрема.

Поняття „культура”, відповідно до досліджень А.Моля, має безліч тлумачень: у світовій літературі нараховується понад 250 її визначень [1]. Такі ж дані наводить і І.Я.Лернер [2].

Якщо під культурою розуміти „світ, сповнений людським смислом, ... вираження специфічно людської єдності з природою і суспільством, характеристики розвитку творчих сил і здібностей особистості, суб'єктивні людські сили і здібності, реалізовані в діяльності (знання й уміння, виробничі та професійні навички, рівень інтелектуального, естетичного і морального розвитку, світогляд, способи і форми взаємного спілкування людей у рамках колективу)” [3], то, на нашу думку, становлення дидактичної культури і є сутністю професійного становлення і самовдосконалення викладача ВНЗ.

Формулювання цілей статті... **Метою статті** є розгляд питання дидактичної культури викладача як інтегруючої складової його професійної культури. Дидактична культура (далі – ДК) являє собою складне багаторівневе й багатокомпонентне утворення. Виділення її як атрибутивної властивості певної професійної групи є результатом розподілу праці, що призвело до відокремлення деяких видів спеціальної діяльності.